ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ *VISNYK LVIV UNIV.*
Серія геогр. 2012. Вип. 40. Ч. 1. С. 232–242 *Ser. Geogr. 2012. N 40. P. 1. P. 232–242*

УДК 911.5:528.5

ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТНОГО СУСІДСТВА В ЗАХІДНІЙ ЧАСТИНІ МАЛОГО ПОЛІССЯ

О. Загульська

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна

На прикладі двох ключових ділянок розкрито особливості ландшафтного сусідства в західній частині Малого Полісся та причини його формування. Ступінь сумісного виявлення тих чи інших урочищ визначали як частку від усіх притаманних їм межувань, прийнятих за 100 %. Наведені в таблицях показники сумісного виявлення тих чи інших урочищ ілюструють, які ландшафтні комплекси трапляються один з одним, а які не поєднуються між собою, а також відображають міру вірогідності цього зв'язку. З'ясовано, що в межах Ратинської ключової ділянки кожен вид урочища має велику кількість сусідів, а тому низькі показники частоти виявлення з кожним з них. На ключовій ділянці, закладеній у Пасмовому Побужжі, низка урочищ має малу кількість сусідів і яскраво вираженого домінанта. Це ландшафтні комплекси горбів і днищ лощин та балок. Маючи відомості про характерні сусідства, можна з'ясовувати видову належність ландшафтного комплексу без польових досліджень. Визначено головні напрями застосування знань про ландшафтні сусідства: дослідження генезису ландшафтних комплексів, фізико-географічне районування, ландшафтна індикація, тематичне опрацювання даних дистанційного зондування Землі, географічне прогнозування.

Ключові слова: Мале Полісся, ландшафтний комплекс, ландшафтний малюнок, ландшафтне сусідство, сумісне виявлення.

Ландшафтне сусідство – система послідовних поєднань ландшафтних контурів, що утворюють ландшафтний малюнок [2]. Складна, проте завжди закономірна система ландшафтного сусідства формується під впливом усього комплексу чинників ландшафтної диференціації. На поєднання ПТК впливають як геологічні та зонально-кліматичні умови, так і чинник часу.

Одна з перших праць, у якій розглянуто систему ландшафтного сусідства, належить С. Преображенському. Далі теоретико-методичну основу вивчення географічного сусідства розробляли О. Вікторов [2, 3], К. Геренчук, Е. Раковська, О. Топчієв [4], Л. Івашутіна і В. Ніколаєв [5, 6], Ю. Симонов [8, 9], В. Фрідланд [10] та ін. Так чи інакше цього питання торкаються автори праць [1, 7, 11] та ін.

Аналіз ландшафтного сусідства необхідний для вирішення низки теоретичних і практичних географічних завдань. Послідовність межувань ландшафтних комплексів (ЛК) допомагає розуміти їхній генезис та розкривати геохімічні зв'язки між ними. Просторові поєднання ЛК також використовують у разі виділення фізико-географічних районів.

У сфері тематичного опрацювання даних дистанційного зондування Землі розташування ЛК у системі ландшафтного сусідства – одна з дешифрувальних ознак. Особливо цінна за слабкого відображення ландшафтних комплексів на аеро- чи космознім-

© Загульська О., 2012

ках, спричиненого, наприклад, господарською діяльністю (сільськогосподарськими угіддями, населеними пунктами, підприємствами), несприятливими метеоумовами знімання, нечіткими природними межами, подібністю зовнішнього вигляду кількох ЛК.

Сусідство в такому випадку виконує функцію умовних імовірностей виявлення зображення цього типу в певному тональному (колірному) чи текстурному оточенні і є апріорною інформацією про просторову структуру ЛК вищих рангів. Достовірно відомі або впізнані на аеро- та космознімках ландшафтні комплекси можуть бути індикаторами тих ландшафтних комплексів, які прямо або опосередковано з ними межують, однак на момент знімання не виявлені або приховані.

Чималі перспективи відкриваються й для вирішення завдань географічного прогнозування. Багато природних процесів формують характерні ландшафтні малюнки, а послідовність просторового сусідства ЛК нерідко відображає їхні зміни в часі, тобто різні стадії одного й того ж процесу.

Перелічені вище обставини визначили актуальність дослідження ймовірності виявлення тих чи інших ЛК на конкретній території і в певному ландшафтному оточенні.

Нижче наведено особливості ландшафтного сусідства, виявлені на ключових ділянках, розміщених у західній частині Малого Полісся, а саме – у басейнах річок Дерев’янка, Біла, Мощанка (Ратинський ландшафт) і в басейнах Скваряви та Свині (ландшафт Пасмового Побужжя, Мацошинсько-Смереківська ключова ділянка). Окремі з виявлених сусідств належать до загальновідомих, однак за результатами наших досліджень визначено індивідуальні для кожної території їхні кількісні параметри.

Основою роботи були ландшафтні карти, складені на рівні урочищ. Ступінь зустрічності визначали так: загальну кількість межувань урочищ одного виду з усіма урочищами-сусідами приймали за 100 %. Далі для кожного виду ЛК з’ясовували його зустрічність (у відсотках) з кожним ЛК іншого виду, якщо у них є спільні межі.

Для інших обчислювальних робіт (випадковості чи закономірності сусідства, міри близькості, питомої протяжності) використано методику, яку запропонував Ю. Симонов [8].

Для впорядкування кількісної інформації створено низку табличних моделей (площ і довжин ландшафтних ареалів, ландшафтного сусідства (у відсотках), частки спільних меж ЛК (у відсотках), значущості ділянки спільних меж (з урахуванням питомої протяжності)).

Ландшафтна структура ключової ділянки, закладеної в Ратинському ландшафті, вирізняється великою кількістю як індивідуальних, так і типологічних одиниць. Різноманітні процеси, що тут відбувались, залишили свої сліди у вигляді відкладів різного віку і генезису, що позначилось на характері рельєфу, особливостях ґрунтів та рослинності.

Ця територія представлена найбільш характерними для Малого Полісся ландшафтними місцевостями: 1) погорбованих зандрових рівнин; 2) слабкохвилястих денудаційних рівнин; 3) міжрічкових знижень.

Для урочищ місцевості зандрових рівнин характерне поєднання дернового і підзолистого елементарних ґрунтових процесів мінливої інтенсивності, залежної від форми мезорельєфу, гранулометричного складу та потужності відкладів. Особливістю місцевості є піщані горби та пасма з дерново-слабкопідзолистими глеюватими ґрунтами. Досить значні площі зайняті урочищами підвищених плоских поверхонь з дерново-слабкопідзолистими глейовими супіщаними ґрунтами, дерново-середньопідзолистими глеюватими супіщаними ґрунтами і дерново-середньопідзолистими глейовими ґрун-

тами. Для них характерні хвилясті обриси і невизначена форма. Водночас простежена успадкована від напряму міжрічкових знижень субширотна орієнтація.

Місцевість слабкохвилястих денудаційних рівнин виділяється найменшими розмірами і фрагментарним поширенням. Урочища, які її утворюють, сформувались або на підвищеннях крейдової поверхні, або в зниженнях рельєфу, де карбонатні породи (переважно лучні мергелі) перекриті незначною товщею флювіогляціальних або озерних відкладів. Вони мають середні розміри, близьку до овальної форму і витягнутість із заходу на схід. Тут поширені дернові карбонатні або лучні карбонатні ґрунти легкосуглинкового, рідше середньосуглинкового гранулометричного складу.

Місцевість міжрічкових знижень представлена урочищами озерного, алювіального, водно-льодовикового генезису. Походження визначило розміри ЛК, їхню орієнтацію, просторову приуроченість, характер ґрунтотворення. Характеристики ґрунтового профілю (потужність ґрунтового профілю, потужність гумусового горизонту, вологість, гранулометричний склад, наявність чи відсутність оглеєння, а також його інтенсивність) тісно залежать від гіпсометричного рівня. Найвищі місцеположення зайняті урочищами з дерновими ґрунтами, найнижчі – урочищами з торфово-болотними ґрунтами і торфовищами низинними. На проміжних рівнях сформувались ЛК з лучними і лучно-болотними ґрунтами.

Інша ландшафтна будова ключової ділянки, що розташована у ландшафті Пасмового Побужжя. Її головними елементами є урочища привододільних поверхонь пасом та схилів різної експозиції. Перші з них мають вузьку витягнуту форму, звивисті обриси, світло-сірі лісові ґрунти на лесоподібних суглинках. Другі суттєво більші за розмірами, такі ж звивисті за формою, вкриті світло-сірими, сірими та темно-сірими змитими ґрунтами.

Значні площі припадають тут і на урочища плоских днищ міжпасмових знижень, укритих осушеними дерновими, лучними і лучно-болотними глейовими карбонатними ґрунтами. Ці ЛК мають переважно західно-східне простягання, що відповідає напряму орієнтації пасом. Характерною рисою їхньої геометрії є великі розміри, витягнутість, слабка звивистість.

На обох ключових ділянках урочища великих розмірів вирізняються найбільшою довжиною контуру. І, навпаки, урочища малих розмірів мають малу довжину межової лінії. Винятком є тільки ті ЛК, яким властиві вузькі видовжені або розгалужені обриси. Чим більша довжина зовнішнього контуру ландшафтного комплексу, тим більше сусідів він має. Чим більшу кількість сусідів має те чи інше урочище, тим менша вірогідність наявності серед них переважаючого за зустрічністю.

У межах Ратинської ключової ділянки кожен вид урочища має велику кількість сусідів, що зумовило низькі показники частоти зустрічності з кожним з них (табл. 1). Ця особливість пов’язана з різноманітністю чинників ландшафтогенезу, їхньою частою повторюваністю в просторі, досить великими розмірами переважної більшості ландшафтних ареалів, значною звивистістю, а отже, довжиною контурів.

Більш-менш вираженого сусіда-домінанта мають тільки чотири види урочищ – 3, 9, 10, 20. Для ПТК виду 3 – підвищені плоскі поверхні з дерново-слабкопідзолистими глейовими зв’язнопіщаними ґрунтами – таким сусідом є ПТК виду 13 – слабкопідвищені поверхні з дерновими глибокими зв’язнопіщаними ґрунтами; відсоток сумісної зустрічності – 33,4. Попри невелике значення ця величина є показовою, оскільки відображає особливості розподілу ґрунтових відмін по гіпсометричних рівнях у межах зандрової рівнини Малого Полісся. На вищих висотних рівнях і в умовах більшої потуж-

ності водно-льодовикових відкладів формувались дерново-слабкопідзолисті ґрунти, на суміжних з ними дещо нижчих висотних рівнях і в меншій за потужністю товщі флювіогляціалу – дернові ґрунти.

Для ЛК виду 9 – поверхні горбів з дерново-карбонатними ґрунтами – сусідом-домінантом є ЛК виду 12 – знижені плоскі поверхні з лучними карбонатними ґрунтами. Сумісна зустрічність – 37,5 % випадків з усіх зафіксованих сусідств. Це сусідство також відображає перебіг ґрунтотворного процесу, проте вже на позбавлених флювіогляціальних відкладів ділянках ландшафту. Помітні нині згорблення верхньокрейдової поверхні є наслідком більшої її міцності на цих ділянках і меншого ступеня звітреності. В умовах меншої потужності елювію сформувались короткопрофільні дернові карбонатні ґрунти, тоді як у товщі елювію більшої потужностості – потужніші лучні карбонатні ґрунти.

У 30,7 % випадків між собою межують урочища виду 10 – підвищені поверхні з дерновими глибокими легкосуглинковими ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, підстелених лучним мергелем, і урочища виду 13 – слабкопідвищені поверхні з дерновими глибокими зв’язнопіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах. Таке сусідство відображає характерне для Малого Полісся чергування ділянок з більш і менш припіднятою верхньокрейдовою поверхнею і відповідною цьому потужністю пухких відкладів. У місцевості слабкохвилястих денудаційних рівнин на припіднятих ділянках корінного фундаменту товща відкладів талих льодовикових вод менша, і на гранулометричний склад материнської породи впливали як піски, так і глинисті продукти звітрення мергелю. Ґрунт, відповідно, легкосуглинковий. В опущених місцях корінного фундаменту товща пісків більша і тільки вони визначали гранулометричний склад материнської породи. Він, відповідно, зв’язнопіщаний.

Достатньо тісне сусідство ПТК виду 20 – низькі поверхні з лучно-болотними ґрунтами, з ПТК виду 18 – знижені плоскі поверхні з лучними глейовими ґрунтами (сумісна зустрічність – 40,0 %), є наслідком розміщення обох урочищ у колишній озерній улоговині. На ліпше дренованих периферійних її ділянках сформувались лучні ґрунти, на більш заглиблених і гірше дренованих ділянках до дернового ґрунтотворного процесу додався болотний.

Характер та взаємні поєднання урочищ Мацошинсько-Смереківської ключової ділянки визначили такі ландшафтотворні процеси, як лесонагромадження і збереження його на найбільш припіднятих формах рельєфу – пасмах, діяльність талих льодовикових вод і їхні відклади, ерозійно-акумулятивна діяльність р. Свині та її приток, денудація і близьке залягання до поверхні верхньокрейдяних відкладів.

Завдяки значній площі контурів та довжині меж більшість видів урочищ ключової ділянки також має велику кількість сусідів. Найбільше – урочища виду 10 – припідняті хвилясті поверхні з лучними карбонатними ґрунтами, які мають 11 урочищ-сусідів (табл. 2). Ці природні комплекси видовжені за формою, трапляються у різних частинах місцевості, а тому утворюють найрізноманітніші комбінації з іншими природними комплексами. На одного сусіда менше мають урочища виду 5 – підвищені слабкохвилясті межиріччя з сірими лісовими глеюватими ґрунтами. За великої кількості дотичних урочищ, зрозуміло, нема сусіда-домінанта. Найбільший відсоток сумісної зустрічності з якимось із урочищ у першому випадку становить 17,65, у другому – 28,26.

Широкий розкид сусідства урочищ міжпасмових знижень і днищ потоків (ЛК виду 14, 15) спричинений тим, що ці ландшафтні комплекси однаково поєднані як з прилеглими схилами, так і з ярами та лощинами, що у них впадають.

Таблиця 1

Ландшафтні сусідства Ратинської ключової ділянки, % сумісної зустрічності

Вид урочища	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1		11,0		3,7		11,0	18,6	3,7	3,7	3,7		7,4	11,0	14,8				7,4			3,7		
2	8,9		2,9	2,9	5,9		20,7	2,9		2,9	2,9	2,9	8,9	11,9	2,9		2,9	5,8			8,9		5,8
3		8,3		8,3	16,8								33,4	8,3				8,3	8,3			8,3	
4	5,9	5,9	5,9			5,9		5,9			5,9		5,9	5,9	5,9			17,6	11,7		5,9	11,7	
5		18,2	18,2									9,1	27,2					9,1	9,1			9,1	
6	16,7			5,6						11,1	11,1		16,7		11,1		11,1	16,7					
7	13,5	18,9						2,7		5,4	5,4		5,4	10,9	8,1	2,7	2,7	8,1			13,5		2,7
8	9,1	9,1		9,1			9,1				9,1					9,1					45,4		
9	12,5											37,5	25,0		12,5			12,5					
10	7,7	7,7				15,4	15,4				7,7	7,7	30,7		7,7								
11		10		10		20	20	10		10			10		10								
12	7,1	3,6			3,6				10,7	3,6			25,1	14,3			17,8	7,1			7,1		
13	5,8	5,8	7,7	1,9	5,8	5,8	3,8		3,8	7,7	1,9	13,4		7,7	7,7			5,8	5,8	1,9	5,8	1,9	
14	16	16	8	4			16						16				8	4				8	4
15		3,7		3,7		7,4	11,2		3,7	3,7	3,7	14,8	14,8			3,7		7,4	7,4	3,7	3,7		7,4
16							25,0	25,0							25,0			25,0					
17		11,1				22,2	11,1							22,2				22,2					11,1
18	4,9	4,9	2,4	7,3	2,4	7,3	7,3		2,4		7,3	12,4	7,3	2,4	4,9	2,4	4,9		2,4	4,9	2,4	7,3	2,4
19			4,8	9,5	4,8						4,8	9,5	14,2		9,5			4,8				23,9	14,2
20													20,0		20,0			40,0					20,0
21	5,0	15,0		5,0			25,0	25,0					15,0		5,0			5,0					
22			5,6	11,2	5,6							11,2	5,6	5,6				16,0	28,0				11,2
23		15,4					7,7							7,7	15,4		7,7	7,7	15,4	7,7			

I. Місцевість зандрових рівнин. Урочища. 1. Поверхні горбів з дерново-слабкопідзолистими глеюватими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. 2. Підвищені плоскі поверхні з дерново-слабкопідзолистими глеюватими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. 3. Підвищені плоскі поверхні з дерново-слабкопідзолистими глейовими зв'язнопіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах під дубово-сосновими і дубово-вільхово-сосновими різнотравно-зеленомоховими лісами. 4. Підвищені плоскі поверхні з дерново-слабкопідзолистими глейовими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. 5. Слабкознижені поверхні з дерново-слабкопідзолистими глейовими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах з дубово-вільхово-сосновими малиново-кропивними і малиново-безщитниково-квасеницевими лісами. 6. Слабкознижені плоскі поверхні з дерново-середньопідзолистими глеюватими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. 7. Слабкознижені плоскі поверхні з дерново-слабкопідзолистими глейовими супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. 8. Знижені плоскі поверхні з підзолистими дерновими глеюватими ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, розорані. *II. Місцевість слабкохвилястої денудаційної рівнини з близьким заляганням карбонатних порід. Урочища.* 9. Поверхні горбів з дерново-карбонатними середньосуглинковими ґрунтами на елювії карбонатних порід. 10. Підвищені поверхні з дерновими глибокими глеюватими легкосуглинковими ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, підстеленими лучним мергелем, розорані. 11. Знижені плоскі поверхні з дерновими глибокими карбонатними глеюватими легкосуглинковими ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, підстелених лучним мергелем. 12. Знижені плоскі поверхні з лучними карбонатними легкосуглинковими глеюватими ґрунтами на флювіогляціальних і озерних відкладах, підстелених лучним мергелем, розорані. *III. Місцевість міжрічкових знижень. Урочища.* 13. Слабкопідвищені поверхні з дерновими глибокими зв'язнопіщаними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах, під пасовищами. 14. Понижені поверхні з дерновими глибокими глейовими супіщаними ґрунтами на озерних відкладах, під пасовищами. 15. Поверхні заплав з дерновими глибокими глейовими зв'язнопіщаними і супіщаними ґрунтами на сучасному алювії, під пасовищами. 16. Знижені поверхні з лучними слабошаруватими супіщаними ґрунтами на озерних відкладах. 17. Поверхні заплав з лучними шаруватими супіщаними ґрунтами на сучасному алювії. 18. Знижені плоскі поверхні з лучними глейовими супіщаними і легкосуглинковими ґрунтами на флювіогляціальних і озерно-болотних відкладах. 19. Зниження з лучними глейовими легко- і середньосуглинковими ґрунтами на озерних і болотних відкладах. 20. Низькі поверхні з лучно-болотними легкосуглинковими ґрунтами на озерних відкладах під пасовищами і сіножатями. 21. Низькі поверхні з лучно-болотними середньосуглинковими ґрунтами на озерних і болотних відкладах під пасовищами і сіножатями. 22. Низькі плоскі поверхні з болотними осушеними супіщаними ґрунтами на флювіогляціальних і озерно-болотних відкладах під березово-вільховими з домішкою сосни безщитниково-кропивними лісами. 23. Дуже низькі поверхні з торфово-болотними ґрунтами і торфовищами низинними на озерних відкладах.

Таблиця 2

Ландшафтні сусідства Мацошинсько-Смереківської ключової ділянки, % сумісної зустрічності

Вид уро-чища	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1				31,80	59,09					4,55	4,55					
2				22,22	77,77											
3				33,33	33,33										33,33	
4	35,00	10,00	5,00		25,00	10,00				5,00			5,00		5,00	
5	28,26	15,22	2,17	10,87		13,04				4,35			2,17	13,04	8,70	2,17
6				22,22	66,66					11,11						
7								11,11	44,44	11,11		22,22		11,11		
8						5,88	12,5		25	12,5		37,5		12,5		
9							11,11	16,67	33,33	11,11				16,67	5,55	5,55
10	5,88			5,88	11,76		5,88	5,88	17,65		5,88	11,76		5,88	11,76	5,88
11	33,33								33,33	33,33						
12							21,05	10,53		15,79	5,26	31,58		15,79		
13				50,00	50,00											
14					35,29		5,88	5,88	17,65	5,88		17,65			5,88	5,88
15			10,00	10,00	40,00					20,00		10,00		10,00		
16					25,00					25,00		25,00		25,00		

I. Місцевість слабкодренованих лесових пасом. Урочища. 1. Слабковипуклі поверхні горбів зі світло-сірими лісовими глеюватими ґрунтами на лесоподібних великопилуватих легкосуглинкових відкладах, розорані. 2. Видовжені поверхні горбів зі світло-сірими та сірими опідзоленими глеюватими ґрунтами на лесоподібних суглинках, розорані. 3. Слабковипуклі поверхні коротких пасом з дерново-карбонатними ґрунтами на елювії карбонатних порід, розорані. 4. Пологі схили слабкопідвищених пасом з сірими лісовими глеюватими змитими ґрунтами на лесоподібних легкосуглинкових відкладах, розорані. 5. Підвищені слабкохвилясті нахилені межиріччя з сірими лісовими глеюватими ґрунтами на лесоподібних легкосуглинкових відкладах, розорані. 6. Днища лощин та балок з лучно-болотними ґрунтами під пасовищами і сіножатями. *II. Місцевість слабкохвилястої зандрової рівнини. Урочища.* 7. Підвищені слабкохвилясті межиріччя з дерново-слабкопідзолистими глеюватими ґрунтами на водно-льодовикових відкладах, розорані. 8. Слабкохвилясті межиріччя, ускладнені мережею струмків та каналів, з дерново-слабкопідзолистими глейовими осушеними в комплексі з дерновими глибокими глейовими осушеними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах під березово-сосновими злаково-зеленомоховими лісами. 9. Днища лощин та балок з лучними зв’язнопіщаними ґрунтами на водно-льодовикових відкладах під пасовищами і сіножатями. *III. Місцевість слабкохвилястої денудаційної рівнини з близьким заляганням карбонатних порід. Урочища.* 10. Припідняті хвилясті поверхні, ускладнені мережею каналів, з лучними карбонатними ґрунтами, підстелені середньосуглинковим лучним мергелем, розорані. 11. Припідняті погорбовані поверхні з дерновими глибокими глейовими осушеними ґрунтами на флювіогляціальних відкладах та лучному мергелі, розорані. 12. Плоскі поверхні з лучними карбонатними ґрунтами на лучному мергелі під різнотравно-злаковими луками. *IV. Місцевість річкових долин і знижень. Урочища.* 13. Днища річкових долин з лучними глейовими намитими ґрунтами, підстеленими лучним мергелем, під різнотравними луками. 14. Днища потоків з дерновими глибокими глейовими карбонатними осушеними ґрунтами, підстеленими лучним мергелем та сучасним алювієм, під сіножатями. 15. Поверхні міжпасмових знижень, успадковані річковими долинами, з дерновими глибокими глейовими карбонатними осушеними ґрунтами, підстеленими лучним мергелем, розорані. 16. Низькі поверхні міжпасмових знижень з лучно-болотними карбонатними осушеними ґрунтами на лучному мергелі, під пасовищами.

Водночас, на відміну від попередньої ключової ділянки, є низка урочищ з малою кількістю сусідів і яскраво вираженим домінантом. Мала кількість сусідів властива ЛК горбів і днищ лощин та балок. Урочища горбів, по-перше, мають невеликі розміри, а, по-друге, є частиною певної припіднятої поверхні більших розмірів, що робить її пріоритетним сусідом і різко скорочує дотичність з іншими ландшафтними комплексами. Природні комплекси видовжених поверхонь горбів зі світло-сірими та сірими лісовими ґрунтами (вид 2) мають лише два урочища-сусіди, з одним із яких – підвищені слабкохвилясті межиріччя з сірими лісовими глеюватими ґрунтами (вид 5) – трапляються у 77,77 % випадків. Горби, які представлені ЛК виду 1, мають більшу різноманітність місцеположень, тому частка сусіда-домінанта зменшується до 59,09 %.

Причиною малої кількості сусідів в урочищ днищ лощин і балок є невеликі поздовжні розміри схилів, на яких вони закладені й розвиваються, а також близькість базису ерозії. ЛК виду 6 межує тільки з трьома видами ЛК і з одним із них – підвищені слабкохвилясті слабконахилені межиріччя з сірими лісовими глеюватими ґрунтами (вид 5) – у 66,66 % випадків. Сумісна зустрічність з двома іншими – 22,2 і 11,11 %.

Приблизно в такому ж становищі ЛК виду 13 – днища потоків з дерновими глибокими глейовими карбонатними ґрунтами. Вони перетинають поверхні двох видів урочищ, проте в однаковій кількості випадків (по 50 %).

Ті ландшафтні комплекси, які мають чітко виражених сусідів, можуть бути їхніми індикаторами. Маючи відомості про характерні сусідства, можна з’ясовувати видову належність ландшафтного комплексу без проведення польових досліджень. Наведені в таблицях показники сумісної зустрічності тих чи інших урочищ, окрім того, що ілюструють, які ландшафтні комплекси трапляються один з одним, а які не поєднуються між собою, відображають міру вірогідності цього зв’язку. Інші кількісні показники сусідства – міра близькості і питома протяжність, аналіз яких не висвітлено в праці, деталізують характер визначених відношень. Крім того, інтерес становлять міжландшафтні зв’язки як такі, безвідносно до їхньої ідентифікаційної спроможності, оскільки, розкриваючи ще один аспект ландшафтної будови території, підвищують інформаційну цінність ландшафтної карти. Ці дані можуть бути використані і для складання ландшафтних карт на генетично подібні ділянки Малого Полісся і поліських ландшафтів узагалі.

---

1. *Бобра Т.В.* Аналіз ландшафтних меж Південно-Східного Криму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.01 “фізична географія, геофізика та геохімія ландшафтів” / Бобра Тетяна Валентинівна. – Сімферополь, 2001. – 20 с.

2. *Викторов А.С.* Рисунок ландшафта / А.С. Викторов. – М. : Мысль. – 1986. – 180 с.

3. *Викторов А.С.* Роль ландшафтного рисунка при экстраполяции индикационного значения эктоярусов природных территориальных комплексов (на примере Тургайской страны) / А.С. Викторов // Ландшафтоведение: теория и практика : науч. сб. “Вопросы географии”. – М. : Мысль, 1982. – Вып. 121. – С. 147–153.

4. *Геренчук К.І.* Польові географічні дослідження : навч. посібник / К.І. Геренчук, Е.М. Раковська, О.Г. Топчієв. – К. : Вища школа, 1975. – 248 с.

5. *Ивашутина Л.И.* К анализу ландшафтной структуры физико-географических районов / Л.И. Ивашутина, В.А. Николаев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. геогр. – 1969. – № 4. – С. 49–59.

6. *Ивашутина Л.И.* Контрастность ландшафтной структуры и некоторые аспекты ее изучения / Л. И. Ивашутина, В.А. Николаев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. геогр. – 1971. – № 5. – С. 70–77.

7. *Казанцева Л.А.* Пространственная изменчивость ландшафтных и геокриологических условий естественных и нарушенных экосистем северной тайги Западной Сибири / Л.А. Казанцева // Криосфера Земли. – 2007. – Т. 11. – № 2. – С. 14–18.
8. *Симонов Ю.Г.* Однородность, сортированность и их меры / Ю.Г. Симонов // Математические методы в географии: сб. науч. тр. – Казань, 1971. – С. 28–33.
9. *Симонов Ю.Г.* Географическое соседство и методы его измерения / Ю.Г. Симонов // Вестн. Моск. ун-та. Сер. геогр. – 1975. – № 4. – С. 13–18.
10. *Фридланд В.М.* Структура почвенного покрова / В. М. Фридланд. – М. : Мысль, 1984. – 423 с.
11. *Хорошев А.В.* Оценка устойчивости ландшафтов бассейна р. Баксан (Центральный Кавказ) / А.В. Хорошев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 5. География. – 1995. – №1. – С. 81–87.

Стаття: надійшла до редколегії 17.09.2011
прийнята до друку 20.09.2011

FEATURES OF THE LANDSCAPE NEIGHBOURHOOD IN THE WERSTERN PART OF SMALL POLISSYA

O. Zagulska

Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenko St., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine

On an example of two model areas features of the landscape neighbourhood in the western part of Small Polissya and the cause of its formation are opened. Degree of co-occurrence of those or other natural complexes defined as a share from all inherent in them neighbourhood, accepted for 100 %. The indicators of co-occurrence of those or other natural complexes resulted in tables illustrate, what landscape complexes occur with each other and which aren't combined among themselves, and also show degree of probability of this connection. It is established that within the Ratinska model areas each kind of natural complexes has a considerable quantity of neighbors that has pulled behind itself low indicators of frequency of occurrence with each of them. On the model areas put in Pasmove Pobuzhzhya, a number of natural complexes has small quantity of neighbors and strongly pronounced a dominant. These are landscape complexes of hills and the bottoms of hollows and beams. Having data on the characteristic neighbourhoods, it is possible to find out a specific accessory of a landscape complex without carrying out of field researches. It is shown mainstreams of application of knowledge of the landscape neighbourhoods: research of genesis of landscape complexes, physical-geographical division into districts, landscape indication, thematic data processing of remote sounding of the Earth, geographical forecasting.

Key words: Small Polissya, landscape complex, landscape drawing, the landscape neighbourhood, co-occurrence.

ОСОБЕННОСТИ ЛАНДШАФТНОГО СОСЕДСТВА В ЗАПАДНОЙ ЧАСТИ МАЛОГО ПОЛЕСЬЯ

О. Загульская

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. П. Дорошенко, 41, г. Львов, 79000, Украина

На примере двух ключевых участков раскрыто особенности ландшафтного соседства в западной части Малого Полесья и причины его формирования. Степень совместной встречаемости тех или иных урочищ определяли как долю от всех присущих им соседствований, принятых за 100 %. Приведенные в таблицах показатели совместной встречаемости тех или иных урочищ иллюстрируют, какие ландшафтные комплексы встречаются друг с другом, а которые не сочетаются между собой, а также показывают степень достоверности этой связи. Установлено, что в рамках Ратинского ключевого участка каждый вид урочища имеет большое количество соседей, что потянуло за собой низкие показатели частоты встречаемости с каждым из них. На ключевом участке, заложенном в Грядовом Побужье, ряд урочищ имеет малое количество соседей и ярко выраженного доминанта. Это ландшафтные комплексы холмов и днищ лощин и балок. Имея сведения о характерных соседствах, можно выяснять видовую принадлежность ландшафтного комплекса без проведения полевых исследований. Показано главные направления применения знаний о ландшафтных соседствах: исследование генезиса ландшафтных комплексов, физико-географическое районирование, ландшафтная индикация, тематическая обработка данных дистанционного зондирования Земли, географическое прогнозирование.

Ключевые слова: Малое Полесье, ландшафтный комплекс, ландшафтный рисунок, ландшафтное соседство, совместная встречаемость.